Голас Радзімы

№ 39 (2025)
24 верасня 1987 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

«Наш церамок» — называюць гэты дом работнікі Мінскага электратэхнічнага завода. Гэта першая чарга сямейнай базы адпачынку, у будучыні тут з'явіцца яшчэ некалькі дзесяткаў асобных домікаў, кожны на адну сям'ю. Так імкнуцца вырашыць праблему сямейнага адпачынку на заводзе.
(Фотарэпартаж пра базу адпачынку змешчаны на 4-й стар.).

Фота С. КРЫЦКАГА.

РЕАЛЬНОСТЬ И ГАРАНТИИ БЕЗОПАСНОГО МИРА

М. С. Горбачев

На днях открылась уже 42-я сессия Генеральной Ассамблеи Организации Объединенных Наций. Этот факт и стал поводом для данной статьи.

Объективные процессы ведут к тому, что наш сложный и многообразный мир становится все более взаимосвязанным и взаимозависимым. И он все более нуждается в механизме, который в состоянии ответственно на представительном уровне обсуждать его общие проблемы, быть местом совместного поиска баланса разных, противоречивых, но реальных интересов современного сообщества государств и наций. Таким механизмом по идее и по своему происхождению призвана быть Организация Объединенных Наций. Мы убеждены, что она в состоянии выполнять эту роль. Вот почему в первые осенние дни, когда закончился период отпусков и международная политическая жизнь быстро набирает обороты, когда просматривается возможность важных решений в области разоружения, мы, в советском руководстве, сочли полезным поделиться мыслями по основным вопросам мировой политики конца XX века. Это тем более кажется уместным, что сессия Генеральной Ассамблеи ООН посвящена очень крупным аспектам этой политики.

Естественно, что на первом плане для нас в этой связи — желание разобраться, какой выглядит сейчас, по прошествии полутора лет после XXVII съезда КПСС, выдвинутая на нем идея создания **всеобъемлющей системы международной безопасности.** Эта идея получила поддержку многих государств. Активными соавторами выступают наши друзья — социалистические страны, участники движения неприсоединения.

Предлагаемая статья прежде всего — о нашем подходе к формированию такой системы. Одновременно — она и приглашение государствам — членам ООН, мировой общественности к обмену мнениями.

I

Последняя четверть XX столетия отмечена революционными по своему содержанию и значению изменениями в материальной основе бытия. Впервые в своей истории человечество оказалось способным решить многие проблемы, веками тормозившие его прогресс. С точки зрения наличных и заново создаваемых ресурсов и технологии нет преград к тому, чтобы накормить, дать образование, обеспечить жильем и поддерживать здоровье многомиллиардного населения. При очевидных различиях и возможностях тех или иных народов и стран в целом наметилась перспектива обеспечения достойных условий жизни для жителей Земли.

В то же время возникли опасности, которые ставят под вопрос само бессмертие человеческого рода. Поэтому необходимы новые правила общежития на уникальной нашей планете, соответствующие новым потребностям и изменившимся условиям.

Увы, многие влиятельные силы продолжают держаться устаревших представлений об обеспечении национальной безопасности. В результате мир оказывается в абсурдной ситуации, когда его пытаются настойчиво убедить, что маршрут к пропасти — самый верный. Иначе трудно оценить точку зрения, будто ядерное оружие позволяет избежать мировой войны. Опровергнуть ее непросто именно в силу ее совершенной бездоказательности. Ведь приходится оспаривать то, что преподносится как аксиома: раз после появления ядерного оружия мировой войны не было, значит, это оружие ее и предотвратило. Правильнее, как представляется, говорить, что мировой войны удалось избежать вопреки существованию ядерного оружия.

Когда-то у сторон было по нескольку десятков атомных бомб, потом появилось по сотне ядерных ракет, наконец, арсеналы возросли до нескольких тысяч ядерных боезарядов. А недавно советские и американские ученые специально изучали вопрос о взаимосвязи между стратегической стабильностью и размерами ядерных арсеналов и пришли к единому мнению, что 95 процентов всех ядерных вооружений США и СССР можно ликвидировать, никак не нарушая стабильности. Убийственный аргумент против стратегии «ядерного сдерживания», которая порождает безумную логику. Мы же считаем, что и 5 процентов не надо оставлять. И тогда будет качественно иная стабильность.

Не претендуя на то, чтобы поучать кого бы то ни было, и поняв непродуктивность одних только констатаций опасной ситуации в мире, мы стали искать ответ на вопрос, возможна ли сегодня модель обеспечения национальной безопасности, не угрожающая всемирной катастрофой.

Такой подход лежал в русле тех представлений, которые сложились при разработке нового политического мышления, пронизанного реалистическим взглядом на окружающее и происходящее вокруг, на самих себя, отличающегося непредвзятым отношением к другим и пониманием собственной ответственности и безопасности.

Новое мышление — это также ликвидация разрыва между словом и делом. И мы приступили к делу. Будучи убеждены, что ядерное оружие — величайшее зло и самая страшная угроза, объявили односторонний мораторий на ядерные испытания, которого держались, прямо скажу, дольше, чем могли бы... Затем было Заявление от 15 января 1986 года с конкретной программой поэтапной л дации ядерного оружия. В Рейкьявик встрече с президентом Рейганом мы близко подошли к пониманию желательности и возможности полного ядерного разоружения. И потом сделали шаги, которые облегчили возможность приблизиться к соглашению о ликви ии двух классов ядерных вооруж — ракет средней дальности и оперативно-тактических ракет.

Считаем, что оно возможно и реально. В этой связи хочу отметить, что правительство ФРГ заняло позицию, в определенной мере способствующую этому. Советский Союз исходит из того, что соответствующий договор мог бы быть выработан до конца нынешнего года. О его возможных достоинствах говорилось много. Не буду повторяться. Хочу лишь отметить, что им был бы нанесен ощутимый удар по концепциям ограниченного применения ядерного оружия и так называемой «контролируемой эскалации» ядерного конфликта. Иллюзорных промежуточных вариантов нет. Ситуация становится стабильнее.

Договор по РСД — ОТР стал бы хорошей прелюдией к сдвигу на переговорах о крупных — пятидесятипроцентных — сокращениях **стратегических наступательных вооружений в условиях строгого соблюдения Договора по ПРО.** Полагаю, что при обоюдном стремлении договоренность на этот счет могла бы стать реальностью уже в первой половине следующего года.

Думая о продвижении к безъядерному миру, уже сейчас необходимо позаботиться о том, как обеспечить безопасность в процессе разоружения, на каждом его этапе, и думать не только об этом, но и договариваться о механизмах поддержания мира на резко пониженных уровнях **неядерных вооружений.**

Все эти вопросы включены в выдвинутые нами совместно с другими социалистическими странами в ООН предложения о создании всеобъемлющей системы международного мира и безопасности.

Как мы себе ее представляем?

Предложенный нами проект безопасности предусматривает прежде всего преемственность и согласие с существующими институтами по поддержанию мира, система могла бы функционировать на базе Устава ООН и в рамках Организации Объединенных Наций. Как мы думаем, дееспособность ее будет обеспечиваться строгим соблюдением требований Устава, дополнительными односторонними обязательствами государств, а также мерами доверия и международного сотрудничества во всех сферах — военно-политической, экономической, экологической, гуманитарной и других.

Не берусь предугадывать, как в конечном виде точно могла бы выглядеть система всеобъемлющей безопасности. Ясно только, что она может стать реальностью лишь при уничтожении всех средств массового истребления. Мы предлагаем, чтобы над всем этим подумала независимая комиссия экспертов и специалистов, которая представила бы свои выводы Организации Объединенных Наций.

Лично я не сомневаюсь в способности суверенных государств уже сейчас взять на себя обязательства в области международной безопасности. Многие государства так и поступают. Как известно, Советский Союз и Китайская Народная Республика заявили, что не применят первыми ядерное оружие. Другой пример — советско-американские соглашения по ядерным вооружениям. В них — сознательный выбор в пользу сдержанности и самоограничения в наиболее чувствительной сфере взаимоотношений СССР и США. А что такое Договор о нераспространении ядерного оружия? Уникальный пример высокой ответственности государств.

В современной нам действительности уже существуют «кирпичики», из которых можно начать складывать будущую систему безопасности.

Сфера разумной, ответственной и рациональной организации международных дел, хотя и робко, расширяется на наших глазах. Уста ваются неведомые прежде стандар на открытость, гласность, на объемы и глубину взаимной проверки и контроля за взятыми обязательствами. Американская инспекционная группа посещает район, где проходили учения с ских войск, группа конгрессменов осматривает Красноярскую РЛС. Американские ученые устанавливают и настраивают свои приборы в районе советского ядерного полигона. Советские и американские наблюдатели присутствуют на войсковых учениях друг у друга. Обнародуются годовые планы военной деятельности в соответствии с договоренностями в рамках хельсинкского процесса.

Не знаю более веского и впечатляющего аргумента в пользу того, что ситуация меняется, чем заявленная готовность ядерной державы добровольно отказаться от ядерного оружия. Ссылки на стремление подменить его обычными вооружениями, по которым между НАТО и Варшавским Договором якобы существует дисбаланс в пользу последнего, неоправданны. Если дисбаланс, диспропорции существуют — давайте устраним их. Об этом не устаем говорить все время, предложили конкретные способы решения этой проблемы.

Советский Союз выступает во всех этих вопросах пионером, показывая, что у него слово не расходится с делом.

Вопрос о сопоставимости расходов на оборону? Над ним придется еще поработать. Думаю, что при должных усилиях уже в ближайшие два-три года мы сможем сопоставлять интересующие и нас, и наших партнеров цифры, которые симметрично отражали бы расходы сторон.

Советско-американские переговоры по ядерным и космическим вооружениям, близкая к заключению конвенция о запрещении химического оружия, убежден, усилят момент движения к разрядке и разоружению.

Сильный импульс в этом направлении может дать договоренность об «оборонительной стратегии» и «военной достаточности». Эти понятия предполагают такую структуру вооруженных сил государства, что их будет достаточно для отражения возможной агрессии, но недостаточно для ведения наступательных действий. Первый шаг к этому — контролируемый отвод от границ ядерного и другого наступательного оружия с последующим созданием вдоль границ полос разреженных вооружений и демилитаризованных зон между потенциальными, скажем так, противниками. А в принципе — вести дело к роспуску военных блоков и ликвидации баз на чужих территориях, к возвращению домой всех находящихся за рубежом войск.

Более сложен вопрос о том, каким может быть механизм по предотвращению развязывания ядерного конфликта. Здесь я подступаю к наиболее чувствительной точке идеи всеобъемлющей безопасности: предстоит многое переосмыслить, додумать, доработать. Во всяком случае, международное сообщество должно разработать согласованные меры на случай нарушения всеобъемлющего соглашения о неприменении и ликвидации ядерного оружия или попытки нарушить такое соглашение. А что касается потенциального ядерного пиратства, то можно и нужно, видимо, заранее взвесить и подготовить коллективные меры его предотвращения.

Если система будет достаточно эффективной, то тем более она даст действенные гарантии предотвращения и пресечения неядерной агрессии.

Предлагаемая нами система как раз и предполагает определенность мер, которые позволили бы Организации Объединенных Наций — главному универсальному органу безопасности — обеспечивать ее поддержание на уровне надежности.

II

Раскол мира на страны, обладающие ядерным оружием и не имеющие его, раздвоил и само понятие безопасности. Но для человеческой жизни безопасность неделима. В этом смысле она не только политическая, военная, юридическая, но и нравственная категория. И никакой проверки на оселке этики не выдерживают суждения о том, что уже почти полвека войны нет. Да как это нет? Десятки полыхающих в мире региональных войн!

Безнравственно относиться к этому, как к чему-то второстепенному. Дело, однако, не только в непозволительном ядерном высокомерии. Ликвидация ядерного оружия — это еще и крупный шаг к подлинной демократизации взаимоотношений государств, к их равенству и равной ответственности.

Обязательное условие всеобщей безопасности — безусловное соблюдение Устава ООН и права народов суверенно выбирать пути и формы своего развития — революционного или эволюционного. Это относится и к праву на социальное статус-кво. Тоже — исключительно внутреннее дело. Должны быть исключены любые попытки — прямые и косвенные — воздействовать на развитие «не своих» стран, вмешиваться в него. Равно недопустимы и попытки дестабилизировать извне существующие правительства.

В то же время мировое сообщество не может стоять в стороне от межгосударственных конфликтов. Начать тут можно с реализации предложения генерального секретаря ООН о создании при ООН многостороннего центра по уменьшению военной опасности. Видимо, стоило бы взвесить целесообразность организации линии прямой связи между штаб-квартирой ООН и столицами государств — постоянных членов Совета Безопасности, а также с местонахождением председателя движения неприсоединения.

Нам представляется, что в целях укрепления доверия и взаимопонимания под эгидой ООН можно было бы создать механизм широкого международного контроля за выполнением соглашений по снижению международной напряженности, ограничению вооружений и за военной обстановкой в конфликтных районах. Механизм действовал бы с использованием различных форм и методов контроля для сбора информации и оперативного представления ее в ООН. Это позволило бы иметь объективную картину происходящих событий, своевременно выявлять подготовку к военным действиям, затруднить внезапное нападение, принимать меры по предотвращению военного конфликта, его расширения и обострения.

Мы приходим к выводу, что в целях разъединения войск враждующих сторон, наблюдения за прекращением огня и соглашениями о перемирии следует

РЕАЛЬНОСТЬ И ГАРАНТИИ БЕЗОПАСНОГО МИРА

шире использовать институт военных наблюдателей ООН и вооруженных сил ООН по поддержанию мира.

И, конечно же, на всех стадиях конфликта необходимо широко использовать все средства мирного улаживания споров и разногласий между государствами, выступать с предложениями добрых услуг, посредничества в достижении перемирия. Представляются плодотворными идеи и инициативы относительно неправительственных комиссий и групп, которые бы занимались анализом причин, обстоятельств и методов урегулирования тех или иных конкретных конфликтных ситуаций.

Гарантами региональной безопасности могли бы стать постоянные члены Совета Безопасности, которые, со своей стороны, взяли бы на себя обязательство о неприменении силы или угрозы силой, об отказе от демонстративного военного присутствия. Ибо такая практика — один из факторов разжигания региональных конфликтов.

Крайне важно кардинальное усиление и расширение сотрудничества государств в искоренении международного терроризма. Это дело целесообразно сконцентрировать в рамках ООН. Полезно было бы, по нашему мнению, создать под ее эгидой трибунал по расследованию актов международного терроризма.

Оправданной была бы и большая согласованность в борьбе против апартеида как одного из дестабилизирующих факторов международного значения.

Все указанные меры, на наш взляд, способны органично войти во всеобъемлющую систему мира и безопасности.

III

События и тенденции последних десятилетий расширили это понятие, придав ему новые черты и особенности. Одна из них — проблема экономической безопасности. Небезопасен мир, в котором у рубежа голодной смерти может оказаться целый континент, а огромные массы людей поражены недоеданием почти перманентно. Небезопасен мир, где множество стран и народов задыхается в долговой петле.

Экономические интересы тех или иных стран либо целых их групп действительно столь различны и противоречивы, что консенсус в отношении концепции нового мирового экономического порядка представляется трудно достижимым. Однако и здесь, мы надеемся, должен сработать инстинкт самосохранения. Он обязательно проявится, если удастся разобраться в цепи приоритетов и увидеть, что есть грозные в своей неотвратимости обстоятельства и пора отрешиться от косного политического сознания, от унаследованных от прошлого взглядов на зарубежный мир: он перестал быть сферой дележа вотчин и зон «жизненных интересов» для больших и сильных.

Императивы времени велят нам возвести в ранг политики многие нормы житейского здравого смысла. Отнюдь не филантропией продиктовано наше предложение договориться о снижении процентных платежей по банковским кредитам и разработке дополнительных льгот для наименее развитых стран. Это всем обещает выгоду, которая называется безопасным будущим. Если будет облегчено долговое бремя развивающегося мира — больше станет шансов на такое будущее. Здесь возможны и ограничения долговых платежей каждой развивающейся страны долей ее ежегодной экспортной выручки без ущерба развитию, и прием в оплату задолженности экспортных товаров, и устранение протекционистских барьеров на границах стран-кредиторов, и отказ от начисления дополнительных процентов при предоставлении отсрочки платежей.

Отношение к этим предложениям может быть разным. Не сомневаюсь, однако, что большинство мирового сообщества осознает необходимость немедленных действий по облегчению долгового бремени развивающегося мира. Если это так, то можно было бы сообща взяться за разработку программы.

Это слово — «сообща» — очень важное для современного мира. Взаимосвязь между разоружением и развитием, подтвержденная на недавней международной конференции в Нью-Йорке, может быть реализована на практике, если никто из сильных и богатых не останется в стороне. Мне уже довелось высказывать мнение о том, что государства — члены Совета Безопасности в лице высших своих представителей могли бы совместно обсудить эту проблему и выработать согласованный подход. Подтверждаю это предложение.

Экологическая безопасность. В самом непосредственном значении этого слова опасно, когда в руслах рек текут потоки отравы, а с небес на землю обрушиваются ядовитые ливни, когда города и целые регионы задыхаются в атмосфере, перенасыщенной индустриальными и транспортными отходами, когда развитие атомной энергетики оправдывается неприемлемым риском.

Причем многими все это как-то стало вдруг постигаться не умозрительно, а наяву, на собственном примере, свойственная прежнему мироощущению уверенность—«это нас не коснется» — исчезла. Сказано, что одно терние опыта стоит больше целого леса наставлений. Таким терпением для нас стал Чернобыль.

Угрожающий характер приобрели взаимоотношения человека и природы. Проблемы экологической безопасности затрагивают всех, невзирая на богатство и бедность. Необходима глобальная стратегия охраны окружающей среды и рационального использования ресурсов. И мы предлагаем приступить также и к ее разработке в рамках специализированной программы ООН.

Государства уже обмениваются соответствующей информацией, уведомляют о происходящем международные организации. Полагаем, что этот порядок следовало бы узаконить, введя принцип ежегодной отчетности правительств об их природоохранной деятельности, а также об экологических инцидентах, как происшедших, так и предотвращенных на территории их стран.

Осознать необходимость открытия общего фронта экономической и экологической безопасности и приступить к его формированию — значит обезвредить бомбу замедленного действия, заложенную в недра общечеловеческого бытия историей, самими людьми.

IV

О правах человека. Можно назвать поименно высших государственных деятелей нашего времени, которые угрожали применением ядерного оружия. Мне могут возразить, что одно дело—угрожать, другое — применить. Верно — не применили. Однако радение о правах человека никак не совместимо с угрозой применения средств всеобщего умерщвления. Для нас неприемлемо рассуждать о правах и свободах человека, намереваясь развесить над его головой в космосе «люстры» экзотических вооружений. В этой «экзотике» будничны лишь потенциальная возможность гибели всего человечества. Все остальное — в ослепительной упаковке.

Согласен: не может считаться безопасным мир, если в нем попираются права человека. Только добавлю: если в значительной части этого мира нет элементарных условий для достойного человека существования, если миллионам людей предоставляется полное «право» голодать, не иметь крыши над головой, оставаться без работы и сколько угодно болеть, поскольку лечиться не по карману, если, наконец, пренебрегают основным правом человека — на жизнь.

Прежде всего необходимо, чтобы национальные законодательства и административные правила и в гуманитарной области повсеместно были приведены в соответствие с международными обязательствами и нормами.

Одновременно можно было бы перейти к согласованию широкого круга практических шагов, например, к разработке всемирной информационной программы под эгидой ООН для ознакомления народов с жизнью друг друга, но такой, какая она есть на самом деле, а не такой, как ее хотели бы представить. Именно поэтому подобный проект должен предусматривать освобождение потоков информации от стереотипов «образа врага», от предвзятости, предрассудков, нелепых выдумок, от преднамеренного искажения и бессовестного попрания правды.

Весьма перспективной видится задача согласования единых международно-правовых критериев решения в гуманном духе вопросов воссоединения семей, заключения браков, контрактов между людьми и организациями, визового режима и т. п. За исходный пункт здесь следует взять достигнутое на этот счет в рамках общеевропейского процесса.

Мы высказываемся за создание специального фонда гуманитарного сотрудничества ООН, образуемого за счет добровольных государственных и частных взносов на основе уменьшения военных расходов.

Желательно присоединение всех государств к конвенциям ЮНЕСКО в области культуры, в том числе — конвенциям об охране всемирного культурного наследия, о запрещении и предотвращении незаконного ввоза, вывоза и передачи права собственности на культурные ценности.

Грозные сигналы последнего времени вынесли в первые пункты повестки дня идею всемирной сети медицинского сотрудничества по наиболее опасным заболеваниям, включая СПИД, а также борьбу с наркоманией и алкоголизмом. Уже имеющиеся структуры Всемирной организации здравоохранения позволяют относительно оперативно создать такую сеть. Крупные идеи есть на этот счет у руководителей всемирного движения врачей.

Диалог по гуманитарным проблемам можно вести на двухсторонней основе, в уже сложившихся переговорных формах. Кроме того, мы приглашаем развернуть его и в рамках международной конференции в Москве. Предложение об этом внесено нами на венской встрече в ноябре прошлого года.

Объединение усилий в сфере культуры, медицины, гуманитарных прав — еще одна составная часть системы всеобъемлющей безопасности.

V

Предлагаемая система всеобъемлющей безопасности окажется действенной в той мере, в какой будет эффективно функционировать Организация Объединенных Наций, ее Совет Безопасности, а также другие международные институты и механизмы. Потребуется решительно повысить авторитет и роль ООН, Международного агентства по атомной энергии. Явно ощущается нужда в создании всемирной космической организации, которая в перспективе могла бы работать в тесной связи с ООН как автономная часть ее системы. Регуляторами международных процессов должны стать и специализированные учреждения ООН. А женевская Конференция по разоружению — форумом, где были бы интернационализированы усилия по переходу к безъядерному ненасильственному миру.

Нельзя забывать и о возможностях Международного суда. Генеральная Ассамблея и Совет Безопасности могли бы чаще обращаться к нему за консультативными заключениями по спорным международно-правовым вопросам. Его обязательная юрисдикция должна быть признана всеми на взаимосогласованных условиях. Первый шаг в этом направлении, с учетом особой ответственности, — за постоянными членами Совета Безопасности.

Убеждены, что всеобъемлющая система безопасности — это в то же время система всеобщего правопорядка, обеспечивающая примат международного права в политике.

По Уставу ООН Совет Безопасности наделен большими полномочиями. Только надо совместно постараться, чтобы он мог ими эффективно пользоваться. В этих целях имело бы смысл при открытии очередной сессии Генеральной Ассамблеи проводить заседания Совета Безопасности на уровне министров иностранных дел для общей оценки международного положения и совместного поиска эффективных путей его улучшения.

Полезным было бы проведение заседаний Совета Безопасности не только по месту расположения штаб-квартиры ООН — в Нью-Йорке, но и в районах трений и напряженности, а также поочередно в столицах постоянных членов Совета.

Специальные миссии Совета в районы существующих и потенциальных конфликтов также способствовали бы укреплению его авторитета и повышению эффективности принимаемых решений.

Убеждены, что сотрудничество ООН с региональными организациями может быть значительно расширено. Цель — поиск политического урегулирования кризисных ситуаций.

На наш взгляд, для повышения эффективности работы Генеральной Ассамблеи необходимо чаще практиковать проведение специальных сессий по наиболее неотложным политическим проблемам и отдельным вопросам разоружения.

Мы решительно подчеркиваем необходимость повышения морально-политической обязательности статуса важных политических документов, принятых в ООН на основе консенсуса. Напомню, что к ним, в частности, относятся заключительный документ первой специальной сессии Генеральной Ассамблеи ООН по разоружению, хартия экономических прав и обязанностей государств и другие.

По нашему мнению, давно пора создать под эгидой ООН всемирный консультативный совет, объединяющий интеллектуальную элиту мира. Крупные ученые, политические и общественные деятели, представители международных общественных организаций, деятели культуры, литературы и искусства, в том числе лауреаты Нобелевской и других международных премий всемирного значения, видные представители церквей могли бы серьезно обогатить духовный и этический потенциал современной мировой политики.

Чтобы ООН и ее специализированные учреждения заработали на полную мощность, нужно прийти к пониманию, что недопустимо использовать финансовые рычаги для оказания давления на нее. Советский Союз будет активно сотрудничать в преодолении возникших в ООН бюджетных трудностей.

И, наконец, о генеральном секретаре ООН. На этот высокий пост мировое сообщество выбирает авторитетного деятеля, пользующегося всеобщим доверием. Поскольку генеральный секретарь выступает как представитель каждого члена организации, все государства должны оказывать ему максимум поддержки, помогать в выполнении его ответственной миссии. Мировое сообщество должно поощрять генерального секретаря ООН в его миссиях добрых услуг, посредничества или примирения.

✦

Почему мы так настойчиво ставим вопрос о всеобъемлющей системе международного мира и безопасности?

Да потому, что невозможно мириться с ситуацией, в которой оказался мир накануне третьего тысячелетия — под угрозой уничтожения, в состоянии постоянной напряженности, в атмосфере подозрительности и раздоров, тратя огромные средства, труд и талант миллионов людей на то, чтобы увеличивать взаимное недоверие и страхи.

Можно сколько угодно говорить о необходимости прекращения гонки вооружений, искоренении милитаризма, о сотрудничестве, но ничего не изменится, если не начнем действовать.

Политическая и моральная сердцевина проблемы — доверие государств и народов друг другу, уважение международных соглашений и институтов. И мы готовы переходить от мер доверия в отдельных сферах к крупномасштабной политике доверия, которая и будет постепенно формировать систему всеобъемлющей безопасности. Но такая политика должна основываться на единстве политических заявлений и реальных позиций.

Идея всеобъемлющей системы безопасности — это первоначальный проект возможного нового устройства жизни в нашем общем планетарном доме. Иначе говоря, это пропуск в будущее, где безопасность всех является залогом безопасности каждого. Надеемся, что на сессии Генеральной Ассамблеи ООН эта идея будет совместно развита и конкретизирована.

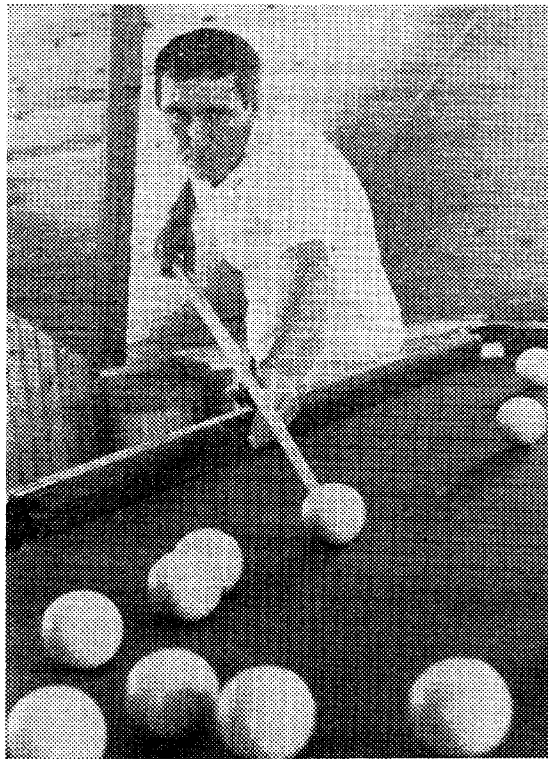
НА ЗАВОДСКАЙ БАЗЕ АДПАЧЫНКУ

«НАШ ЦЕРАМОК»

Людзі сем'ямі збіраюцца каля прахадной завода. У прызначаны час пад'язджае прыгожы, камфартабельны аўтобус. Пачынаецца водпуск, а ён павінен быць як свята. З'яўленне лепшага заводскага аўтобуса ўжо павышае настрой. Усе, дарослыя і дзеці, спакойна займаюць месцы. Менш чым праз гадзіну яны будуць на базе адпачынку Мінскага электратэхнічнага завода, якая знаходзіцца каля Лагойска, прыкладна за 60 кіламетраў ад Мінска. Тут адпачываючых чакае цёплая сустрэча абслуговага персаналу на чале з дырэктарам базы адпачынку.

Кожная сям'я атрымае асобны пакой (на 2, 3, 4 чалавекі) у залежнасці ад колькасці членаў сям'і. Прыемна ўражваюць чысціня, утульнасць, як толькі ўваходзіш у светлы хол з дыванамі на падлозе, мяккай мэбляй. На вокнах і сталах шмат кветак. Лёгкая лесвіца вядзе на другі паўпаверх, дзе яшчэ адзін хол з каляровым тэлевізарам, газетамі, часопісамі на сталах. Яшчэ вышэй (зноў прыгожая лесвіца, агароджаная шклянымі сценамі) знаходзіцца більярдны пакой. У ім усё аздоблена натуральным дрэвам. Пахне смалой, лёгка дыхаецца. А які від з акон на наваколле! Нездарма Лагойшчына лічыцца адным з самых прыгожых куткоў Беларусі.

Калі будавалі базу адпачынку, часам узнікала думка: а ці паедуць сюды людзі? У завода ёсць свая база адпачынку з санаторным лячэннем на Чорным моры, праз прафком работнікі атрымліваюць пуцёўкі ў іншыя санаторыі, дамы адпачынку, нарэшце, многія едуць да бацькоў, сваякоў у вёску. Але сумненні былі дарэмныя. Жадаючых паехаць сюды заўсёды хапае. У чым сакрэт? Па-першае, усё тут «надта» беларускае: лясы, пералескі, палі, узгоркі, нізіны з вясковымі хатамі. Па-другое, база адпачынку сямейная. І для многіх работнікаў завода гэта вырашэнне праблемы водпуску. А бывае, што бацькі атрымалі пуцёўкі ў санаторый, каб падлячыцца, а дзяцей шкада пакідаць на ле гарадзе. І вось выйсце: уля ці дзядуля могуць з унукамі адпачыць на базе.

Тут і для дзяцей, і для дарослых раздолле: гаючае паветра, цішыня, толькі чуваць галасы птушак і с атанне конікаў у траве. Вак дома— ружы, многа руж, ад якіх цяжка адарваць погляд, шмат іншых кветак, ад іх ідзе такі пах, што кружыцца галава, успамінаецца нешта светлае з дзяцінства. І, вядома ж, вакол лес — чысты, светлы, дзе многа грыбоў, ягад. За час адпачынку людзі паспяваюць забяспечыць сям'ю на зіму ягадамі, грыбамі. Зварыць варэнне, грыбы ці закансерваваць іх можа кожны адпачываючы. Для гэтага тут усё прадугледжана: адведзена спецыяльнае месца, дзе ёсць пліты, гарачая вада, неабходны посуд, дровы падвозяцца на машыне. У сонечнае надвор'е грыбы сушацца на балконе, на вокнах. Сказаць, што гэта псуе знешні выгляд дома, нельга. Наадварот, надае асобую цеплыню ўсяму. Мне нават здалося, што тут адбываецца нейкае зусім усвядомленае сп ніцтва: хто больш насушыць (ды яшчэ баравікоў!).

За сёлетні сезон тут адпачылі больш за 260 чалавек (кожны заезд — 40—45 чалавек). А грыбоў, і ягад усім хапіла.

Цікава, што на пытанне, як праводзяць вольны час, мне дружна адказалі: вольнага часу амаль няма. На першы погляд, парадокс: у час адпачынку няма вольнага часу. Аказалася, што вольны час тут разумеюць так: гэта калі няма чым заняцца. Паскардзіцца ж на такое адпачываючыя не могуць. Акрамя любімага занятку (прагулкі ў лес), тут можна паіграць у тэніс, бадмінтон, більярд, ёсць розныя мячы. Нехта едзе на веласіпедзе на возера за тры кіламетры (у будучыні будзе і сваё возера) палавіць рыбу, паплаваць. На тэрыторыі базы ёсць шмат утульных куточкаў, дзе вельмі прыемна пасядзець з кнігай. Арганізуюцца экскурсіі на мемарыяльны комплекс «Хатынь», у Лагойск, Плешчаніцы.

Не забылі і пра дзяцей: абсталявана пляцоўка для іх з усім неабходным — арэлі, лесвіцы, горкі...

Калі надвячоркам у адпачываючых лірычны настрой, яны ідуць да «кастрышча». У зацішным месцы вакол забетанаванай пляцоўкі стаяць лаўкі. У цэнтры распальваецца касцёр. І тады доўга чуюцца песні, смех. Тут жа адбываюцца і развітанні напярэдадні ад'езду. Час бяжыць хутка. Тэрмін пуцёўкі 12 дзён. Каштуе яна 40 рублёў, а работнікі завода плацяць за яе толькі 12. Адпачываючыя атрымліваюць чатырохразовае харчаванне. Прыемнае ўражанне пакідае і сама сталовая. Усе задаволены. Пра гэта гавораць і запісы ў кнізе водгукаў. Вось некаторыя:

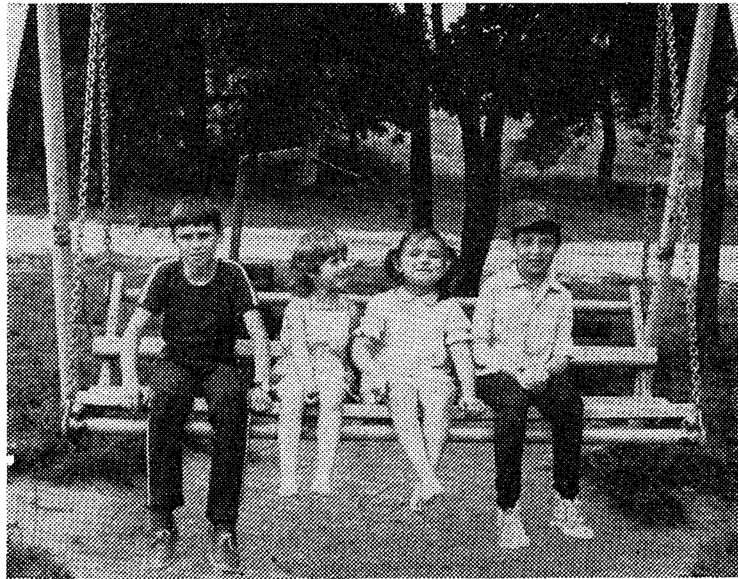
«Адпачываем на базе другі раз. Задаволеныя і шчаслівыя. Вельмі спадзяёмся бываць тут яшчэ...» Сем'і Даніловічаў, Матусевічаў, Нагаевых, Таболічаў, Мясніковых.

«Выказваем вялікую ўдзячнасць калектыву базы адпачынку за ўважлівае, чуткае абслугоўванне. Усё тут да дробязей прадумана і выканана з душой. Вялікае дзякуй усім, хто мае дачыненне да стварэння гэтага кутка. Дзякуем адміністрацыі завода за наладжаны сямейны адпачынак. Хацелася б прыязджаць кожны год у гэты цудоўны палац!» Сем'і Траццяковых, Балкоўскіх, Клімавых, Рачынскіх...

Арганізацыя сямейнага адпачынку — адзін з напрамкаў сацыяльнай палітыкі нашай дзяржавы. Узводзяцца санаторыі, дамы адпачынку, куды едуць цэлымі сем'ямі або маці з дзецьмі. Буйныя прадпрыемствы, калгасы, саўгасы будуюць і свае базы адпачынку. Мы расказалі пра адну з іх.

Ірына КАЗЛОВА.

НА ЗДЫМКАХ: у сталовай базы адпачынку; любіць іграць у більярд шафёр Л. ДАШЧЫНСКІ; сям'я старшага інжынера аддзела матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння завода Л. НЕСЦЕР: разам грыбы збіралі — разам і чысціць; добра адчуваюць сябе тут дзеці.

КАНТАКТЫ З ЗАМЕЖНАЙ ГРАМАДСКАСЦЮ

МЫ НЕ СУПРАЦЬ

Ужо чатыры гады, як калегі па рабоце даручылі мне прадстаўляць іх інтарэсы ў Беларускім рэспубліканскім камітэце абароны міру, я актыўна ўдзельнічаю ў яго рабоце, з'яўляюся членам маладзёжнай камісіі. Частка маёй работы — сустрэчы з замежнымі дэлегацыямі. У час адной з такіх сустрэч у 1983 годзе я пазнаёміўся з квакерам са штата Індыяна Полам Тэрнерам. Увесь гэты час мы перапісваемся. Нядаўна я атрымаў чарговы ліст ад Пола. Ён паведамляе, што сувязі яго роднага горада Рычманда з савецкім горадам Смаленскам працягваюць развівацца. Напярэдадні 1987 года старшыня гарвыканкома Смаленска Аляксандр Шубнякоў накіраваў мэру Рычманда Фрэнку Уолтэрману пісьмо, дзе, у прыватнасці, гаворыцца: «Смаленск наведала вялікая група амерыканскіх турыстаў з Рычманда. Мы падтрымалі іх жаданне ўстанавіць дружалюбныя кантакты паміж нашымі гарадамі. У нас ёсць гарады-пабрацімы ў Францыі і ФРГ. Нашы сувязі дапамагаюць справе ўзаемаразумення паміж народамі. Жыхары Смаленска хочуць міру і шчасця. Мы хочам выхоўваць нашых дзяцей, будаваць новыя школы, прыгожыя дамы, каб зрабіць сваё жыццё больш цікавым».

Пол Тэрнер напісаў таксама, што яго зямляк журналіст Роберт Меерсон, які жыве цяпер у Маскве, сустрэўся з прадстаўнікамі арганізацыі «Бабулі за мір», якія прыязджалі летась у Мінск. Іда Кэрціс, адна з членаў амерыканскай групы, сказала: «У дзіцячым садзе ў Мінску я глядзела на танцуючых дзяцей і думала аб сваіх дзецях у Сакрамента. Я думала, што ядзерная вайна можа знішчыць нашых дзяцей і іх мары». Лідэр амерыканскай групы Барбара Віднер сказала: «Тыя, хто наведвае СССР, пераконваюцца ў прыхільнасці савецкіх людзей да міру. Наш візіт натхняе нас на барацьбу за мірнае суіснаванне паміж ЗША і СССР».

Вядома ж, мне было прыемна і цікава прачытаць такое пісьмо. Упэўнены, што і мае пісьмы пра нашу работу па ўмацаванню міру ён уважліва чытае і дзеліцца іх зместам са сваімі знаёмымі.

Ці вось яшчэ прыклад.

У ліпені гэтага года Камітэт абароны міру прымаў па іх просьбе мужа і жонку Дэвіда і Ларэйн Трэбілкок з Аўстраліі. Пасля паездкі ў Хатынь Дэвід Трэбілкок сказаў, што ён знаходзіцца пад моцным уражаннем ад убачанага і лічыць, што народ, які меў такія вялікія ахвяры ў час вайны, павінен добра ведаць цану міру. Намеснік старшыні Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру Іван Кірычэнка пазнаёміў мужа і жонку Трэбілкок з работай Камітэта і з намі — яго актывістамі. Аўстралійскія госці расказалі, што ў іх цудоўнае ўражанне ад Мінска, які, як яны даведаліся, быў узняты з руін пасля вайны.

Як бачыце, мы не толькі не супраць сустрэч з замежнымі гасцямі, але і хочам, каб іх было больш і каб яны служылі пачаткам працяглых сувязей.

Кантакты з замежнай грамадскасцю пераконваюць у тым, што простыя людзі ва ўсім свеце хочуць светлага неба над галавой і надзейнай будучыні сваім дзецям. Таму так важна сустракацца, абменьвацца думкамі, перапісвацца, каб мацнела дружба ўсіх людзей добрай волі.

С. ЧАРНЫШ.

КУРСЫ НАЧАЛИ РАБОТУ

Наступил сентябрь. Этот месяц в нашей стране знаменателен тем, что за парты садятся миллионы школьников, заполняют аудитории студенты техникумов, институтов, университетов. В сентябре обычно приезжают к нам на курсы повышения квалификации руководители коллективов художественной самодеятельности — наши соотечественники из разных стран. Вот и в этом году по приглашению Белорусского общества «Радзіма» и Министерства культуры БССР приехали на курсы земляки из Бельгии и Голландии, Италии и Финляндии. Уже больше недели ведут с ними занятия в Институте повышения квалификации работников культуры опытные, талантливые педагоги. Мы не случайно обращаем внимание на профессиональные качества преподавателей. Ведь аудитория у них неоднозначная, степень подготовленности к занятиям у курсантов тоже разная. В основном это энтузиасты, люди, преданные делу, родной песне, культуре. Желая помочь им в их работе, редакция газеты «Голас Радзімы» выпустит в этом году сборник «Мой родны кут», где будут помещены белорусские народные песни и песни белорусских композиторов с нотами. А в предисловии руководители хоров найдут практические советы, как организовать и вести занятия, советы по дирижированию, составлению репертуара.

Как всегда, время наших гостей будет занято не только уроками. Программа их пребывания в Минске гораздо обширнее. Они познакомятся с популярными профессиональными и самодеятельными коллективами, побывают на их репетициях и концертах. Знакомятся они и с городом и его окрестностями, памятными местами, дорогими нам, белорусам.

Как правило, за те три недели, которые продолжаются курсы, у их участников накапливается много впечатлений. О них мы расспросим наших гостей и расскажем читателям в одном из ближайших номеров «Голасу Радзімы».

НА СНИМКЕ: участники курсов в Минске.

Фото С. КРИЦКОГО.

27 СЕНТЯБРЯ—ВСЕМИРНЫЙ ДЕНЬ ТУРИЗМА

ПРИГЛАШАЕМ В БЕЛОРУССИЮ

С каждым годом все больше гостей из-за рубежа посещают нашу республику. Кто-то приезжает по делам, другие на учебу, но основная масса — это туристы, желающие своими глазами увидеть новый, незнакомый им мир. Заботу о зарубежных гостях Белоруссии берет на себя «Интурист». В канун Всемирного дня туризма наш корреспондент Григорий ФОМЕНКО встретился с начальником Главного управления БССР по иностранному туризму Виталием СМИРНОВЫМ и попросил его ответить на некоторые вопросы.

— Ежегодно Всемирная туристская организация формулирует задачи туризма в форме девизов. Каков девиз нынешнего года? Как понимают и реализуют его в нашей республике?

— Этот год проходит у нас под девизом: «Туризм служит развитию». Он близок и понятен всем, кто отдает свои знания и опыт такому благородному делу, как развитие международного туризма. Рост туризма является в первую очередь отражением развития производительных сил, укрепления и развития международных экономических и культурных связей. Туризм сегодня играет заметную роль в экономике многих стран. Немалый доход приносит он и нашей республике. Но самое главное, это, конечно, развитие и укрепление контактов между людьми, возможность обмениваться взглядами и лучше понимать друг друга.

— Нельзя ли подробнее рассказать, кто к нам едет, с какой целью, остаются ли туристы довольны знакомством с республикой?

— Среди туристов, которые приезжают в Белоруссию, люди самых разных возрастов и профессий. Основной мотив такого путешествия, конечно же, простое человеческое любопытство. Не секрет, что в капиталистических странах всячески стараются очернить нашу страну, ее политику. А люди хотят знать правду, хотят собственными глазами увидеть, как мы живем. И мне кажется, что подавляющее большинство тех, кто приезжает, не жалеют об этом. Наоборот, они рекомендуют приехать в Белоруссию своим друзьям и знакомым, стараются сами приехать еще раз. Наша задача — помочь приезжающим объективно оценить наши достижения, воочию убедиться в стремлении советских людей к миру. Пожалуй, у Белоруссии в этом отношении более широкие возможности, чем у других республик. Наш народ, как никакой другой, пострадал во время Великой Отечественной войны. Мы свято чтим память погибших, делаем все, чтобы война никогда не повторилась. И те из туристов, кто искренне относится к тому, что видит, хорошо понимают: самое большое желание нашего народа — жить в мире. Приезд в Белоруссию — это и отличная возможность узнать, что такое Советская власть, социализм, увидеть то, чего мы добились за последние десятилетия. Наши достижения особенно видны зарубежным соотечественникам, которые помнят совсем иную Белоруссию. А их немало среди гостей.

— Отличается ли программа для групп зарубежных соотечественников от обычной?

— Да, несколько отличается. Такие группы мы принимаем совместно с Белорусским обществом «Радзіма» и в каждом конкретном случае учитываем запросы гостей, которые обычно заранее сообщают о том, что хотят посмотреть. Добавлю, что «Интурист» оказывает Белорусскому обществу «Радзіма» большую помощь в приеме делегаций, обслуживании различных мероприятий. Вот и сейчас мы помогаем в проведении курсов повышения квалификации руководителей коллективов художественной самодеятельности прогрессивных организаций соотечественников за рубежом. Пользуясь случаем, хочу сказать нашим зарубежным землякам, что тем, кто приезжает в Белоруссию по частным визам, «Интурист» может оказать немало услуг. Это организация различных экскурсий, посещение театров и концертов, нашего культурного центра, предоставление напрокат автомобилей...

— Виталий Степанович, а сколько всего туристов из-за рубежа посещает ежегодно Белоруссию?

— Количество гостей с каждым годом растет, как растет за рубежом и интерес к нашей стране. В этом году, например, мы уже приняли более ста тысяч иностранцев. И нам, конечно, хотелось бы, чтобы их количество было большим.

— Что же мешает?

— У нас есть в этом отношении свои проблемы. Мы располагаем двумя собственными гостиницами, мотелем и кемпингом в Минске, гостиницей в Бресте. Но этой материальной базы явно недостаточно, и сегодня мы вынуждены дополнительно арендовать места в гостиницах и ресторанах. В ближайшее время будем строить еще одну гостиницу в Бресте, откроем новую гостиницу в Витебске, будем реконструировать имеющуюся базу. Вторая проблема — сезонность туризма. И мы развиваем, и весьма активно, несезонный туризм. Для этого организовываем специальные программы и туры по интересам. В нынешний год 70-летия Великой Октябрьской социалистической революции мы предлагаем специальные юбилейные туристические программы под девизами: «В братском содружестве», «Советская Белоруссия в XII пятилетке» и другие. Они предоставляют хорошие возможности узнать жизнь республики, ее историю и культуру. Сейчас большой популярностью пользуются такие специализированные туры, как «Классический балет», «Народные танцы», «Обучение игре на народных инструментах», «Занятия спортивной гимнастикой» и многие другие. К их организации и проведению мы привлекаем опытных, квалифицированных преподавателей и специалистов. Из путешествия по Белоруссии туристы имеют возможность даже привезти сувениры, сделанные собственными руками. Я имею в виду тех, кто приедет на новый пятидневный тур «Народное творчество и художественные промыслы». Его участников ожидает интересная программа.

— Развитию туризма в немалой степени способствуют и связи с зарубежными партнерами. Есть ли у вас резервы в этом отношении?

— Конечно. Ведь тем, что сегодня мы работаем с полной загрузкой, мы обязаны прежде всего именно таким связям. Мы сотрудничаем с туристскими фирмами во многих странах и стараемся сотрудничество расширять. В этом году в Москве впервые была проведена советская рекламно-коммерческая биржа, в которой активно участвовали и мы. Идея состояла в том, чтобы как можно полнее ознакомить представителей туристических организаций из 52 стран с нашими возможностями, заключить соглашения на ближайшие годы. Результаты этой биржи мы уже начинаем ощущать и уверены, что в перспективе они значительно увеличат поток туристов в республику. Например, по заключенному там соглашению, мы уже приняли у себя группу, в которой было больше 1 000 американских футболистов-юниоров. Мы знаем, что эти ребята 14—16 лет остались очень довольны тренировками и играми со своими советскими сверстниками, дискуссиями с молодежью, туристской программой, посещением советских семей. В ближайшее время будем принимать подобные группы шахматистов и шашистов.

— Ваша организация перешла на новую систему планирования и экономического стимулирования. Как это отражается на работе?

— Да, у нас, как и повсюду в стране, происходит перестройка работы. Мы видим ее цель прежде всего в повышении качества обслуживания иностранных туристов. Здесь основную роль играет человеческий фактор. К сожалению, сфера обслуживания еще не пользуется у нас приоритетом, и мы должны добиваться повышения ее престижности. Многим нашим работникам не хватает простой человеческой улыбки. Мы знаем свои недостатки и видим возможности их устранения. Мы сделаем все от нас зависящее, чтобы каждый гость белорусского «Интуриста» остался доволен своей поездкой и увозил домой только хорошие впечатления о нашей республике.

ПИШУТ ЗЕМЛЯКИ

Мир и сотрудничество — это главная цель внешней политики СССР. Этой цели служат и советские предложения, инициативы, направленные на прекращение гонки вооружений и ядерных испытаний, на сокращение и полную ликвидацию оружия массового уничтожения.

Об этом говорилось на XXVII съезде КПСС и во многих последующих выступлениях советского руководителя Михаила Горбачева. Страна Советов последовательно выступает за широкое научно-техническое и культурное сотрудничество со всеми народами планеты. Этот курс находит выражение в конкретных шагах Советского правительства. В нашем Антверпенском отделе Союза советских граждан в Бельгии мы постоянно следим за всеми событиями, происходящими на Родине. Эльга Иванова, отвечающая у нас за культурно-просветительную работу, разъясняет все, что кому-нибудь непонятно.

Выражая чувства всех советских граждан, живущих в Бельгии, передаю родному народу, любимой Родине искренние пожелания больших успехов и процветания. Советский Союз не хочет войны, он всегда выступает за дружбу, за мир.

Тамара КРАСИЛЬНИКОВА.
Бельгия.

Дорогие мои друзья в редакции! Шлю вам искреннее, сердечное приветствие из далекой Франции. Мечтаю хотя бы раз побывать у вас, встретиться со всеми и поблагодарить за вашу неустанную и такую необходимую для нас, оторванных от Родины, работу. Желаю вам больших творческих успехов!

Газету «Голас Радзімы» я регулярно получаю и читаю уже много лет. Каждый ее номер обогащает меня знаниями о родном крае, разлука с которым очень тяжела. Так что можете понять, как я дорожу весточкой из любимой Белоруссии, как жду ее. К материалам, которые больше всего запоминаются, которые прочитываю с особым волнением, отношу статьи о борьбе против гонки вооружений, за мир во всем мире.

Екатерина МИЦКО.
Франция.

Васіль БЫКАЎ

У ТУМАНЕ

УРЫЎКІ З РАМАНА

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 35-38).

Адставіўшы ўбок рыдлёўку, Сушчэня здзеў у яме ватоўку, кінуў яе пад ногі Бураву. Той узяў, страсянуў ад пяску і, ступіўшы ўбок, азірнуўся. Кабыла, чуваць было, паціху варушылася ля кустоў, яна не любіла ўначы далёка адыходзіць ад гаспадара, ён гэта ведаў і не турбаваўся. Яго раптам устрывожыў недалёкі пошум у хмызняку ля дарогі. Здалося, гэты пошум неяк раптоўна сціх, і ён ціха гукнуў:

— Ты, Войцік?

Аднак з падлеску ніхто не азваўся, затым там штосьці хруснула — яўна і падазрона. Бураў пастаяў і, раптам угнуўшыся, тузануў затвор карабіна. Ён не так згледзеў здаля ды ў цемры, як адчуў пагрозу ў кустоўі, дзе напэўна ўжо з'явіліся людзі.

— Стой!— гучна вызверыўся ён.

І сеў на кукішкі, каб штосьці лепш згледзець. Нейкі цень ужо выразна матляўся там між нерухомых плямаў ядлоўцу і знік.

— Стой! — здушана загадаў Бураў.

І толькі ён дакрануўся да пляча карабінам, каб стрэліць, як з таго боку грымнулі запар тры стрэлы, куля ляснула аб камель блізкай хвоі, кінула ў яго карынай. «Што ж гэта такое, там жа Войцік... Дзе ж Войцік?» — роспачна матлянулася ў галаве думка, і ён стрэліў таксама — два разы запар. Адтуль застралялі — часта і бязладна. Бураў напружыў зрок, каб што-небудзь там згледзець, як спалохана асеў долу, падкошаны востра-пякучым ударам у бок. «Ну, папалі! Папалі!..» У змроку непадалёк ужо мільгалі хісткія цені, ён яшчэ раз стрэліў і, спалохаўшыся, што яны акружаць яго, скочыў убок, покатам пакаціўся з грудка. Ззаду загалёкала некалькі галасоў, бахалі таропкія стрэлы, а ён, не разбіраючы дарогі, задыхана бег, несучы пякучую патарчаку ў баку. Калі з хлёсткім бізуновым посвістам нізалі лесавыя нетры, ён адчуваў іх імпэтныя ўдары вакол і бег, колькі было сілы, бо толькі ногі цяпер маглі даць яму паратунак. Было зусім цёмна, ён не ведаў шляху, даўно згубіў шапку, абдзёрся ў суччы і ўрэшце ўлез у хмызняк. Тут бегчы было ўжо нельга, заблытаўшыся нагамі ў хворасце, упаў, за штосьці ўхапіўшыся, устаў зноў. Стрэлы бахалі ззаду, хоць, здаецца, ён адрываўся ад даганятых, пад нагамі пачалася балацявіна, нейкія шархоткія зараснікі лазняку ці алешніку, якія зусім не давалі бегчы. Ён запаволіў крок, ногі падагнуліся, і ён упаў, губляючы апошнія сілы. Свядомасць яго пачала цьмець у праваліннах памяці і болю, ніз жывата быў увесь у крыві, ён павярнуўся ў доле і застыў, так і не сцяміўшы, уратаваўся ці ўсё ж пагібель дагнала яго...

...Нейкі час, аднак, Бураў яшчэ быў жывы. Спярша ён добра чуў і разумеў усё, што, седзячы ля ног, апавядаў Сушчэня, і ён верыў чыгуначніку. І як было не паверыць? Зноў, як і некалі ў дзяцінстве, побач гучаў знаёмы голас ціхманага і прыстойнага ў паводзінах чалавека, яго земляка. Паступова яго загадкавая «здрада» стала зразумела Бураву, і ён дужа шкадаваў, што ледзьве не застрэліў яго. Была б вялікая памылка, якая, бадай, цалкам лягла б на сумленне Бурава... Але, мабыць, яна і дала б жыццё, раптам падумаў Бураў. А так вось здыхай тут, праз сваё чуллівае сумленне ў свае дваццаць сем год. Памірай без пары, без сям'і і дзяцей, не пакінуўшы ў свеце нікога. Страціўшы ўсіх і ўсё без рэшты. Праўда, затое, можа, застануцца тыя сушчэнеўскія Анэля і малы, а можа, і ён — у іхняй удзячнай памяці. Калі-нікалі, можа, і памянуць добрым словам.

Але гэта — калі ацалее Сушчэня. Без Бурава, аднак, наўрад ці ўцалее... Ён перастаў ужо разумець, што цяпер ад каго залежыць: Сушчэня ад яго ці, наадварот, — ён ад Сушчэні? Штосьці заблыталася ў яго мляўкіх думках, і Бураў ужо пэўна не ведаў, як лепей было б зрабіць — надта ўжо розныя праблемы сышліся і замкнуліся на ім, каб іх можна было цяпер вырашыць. Мабыць, за кароценькі кончык ягонага жыцця нічога ўжо не вырашыш. Шкада гэтага Сушчэню, шкада і сябе таксама. А паміраць дужа не хочацца...

Дужа не хацелася Кольку Бураву тут паміраць, свядомасць яго ўсё чаплялася за яго бяду, час ад часу вяртаючыся ў тыя, пражытыя без вайны гады — хай сабе з іх неўладкаванасцю, нясытасцю, гаспадарчымі нявыкруткамі, матчынымі слязьмі і бацькавай змрочнасцю. Але іншых гадоў не было ў Бурава, то быў яго лёс і яго маладое жыццё, якое калі-нікалі ўсё ж радавала скупымі ўцехамі гарэзнай маладой весялосці, шчырага сяброўства ці першага маладога, дурнога, але і дзівоснага, як цяпер паглядзець, кахання. І ў гэты астатні перадсмяротны час дужа зашчымела ў ягонай свядомасці ад хуткае ростані менавіта з гэтымі радасцямі — як след не адчутымі ім да канца, не завершанымі і на асэнсаванымі ў той тлумны час. Тады ў[illegible] штось замінала, не было [illegible]нага часу, заядала праца [illegible] праклятыя клопаты аб тым, як пражыць, пракарміцца, абысціся мізэрнай капейчынай у кішэні — выплаціць усё, што належала выплаціць дзяржаве [illegible]азлічыцца з безліччу нарь[illegible]эк — адчуць сябе вольным[illegible] хоць трохі шчаслівым. Ды ўжо, відаць, не адчуеш... Нават цяпер, перад хуткім канцом, калі нішто абсалютна не абавязвала яго— ні доўг, ні начальства, ні нават страх, — штось не давала адчуць жаданае волі, замінала; блытанае ў жыцці перад смерцю заблыталася яшчэ болей. Ужо не разабрацца. А галоўнае — не было калі. Не было калі жыць, няма як па-людску памерці,як некалі паміралі старыя: нетаропка, скончыўшы ўсе справы, аддаўшы ўсе запаветы. І яму дужа захацелася, каб якнебудзь дабрысці да атрада, хай бы там свае хлопцы закапалі ў сухую зямлю, сказалі нябожчыку пару добрых і цёплых слоў, якіх не багата ён чуў у жыцці. Добрае ён бы пачуў і з магілы. Так мала было яму трэба, але і да таго, мабыць, не дапяцца.

Калі трохі святлела ў свядомасці і ён адчуваў сябе сярод лесавога пошуму, тады не адразу, з натугай, прыпамінаў, што побач сядзіць Сушчэня. Пасля перастаў адчуваць, дзе ён і хто з ім; усё болей вакол шырэла адзінота, і вось ён застаўся адзін.

А пасля неяк неўпрыцям не засталося нікога...

Рэшту таго нешчаслівага дня Сушчэня скамянела і моўчкі сядзеў ля мёртвага Бурава. Спярша ён чакаў, што той, можа, яшчэ ажыве, заварушыцца, можа, адзавецца нават, і час ад часу кратаў яго за плячо, ціха гукаў: «Коля, а Коля...» Аднак усё было марна: Бураў не крануўся і не адзываўся. Спакутаваны твар яго ўсё болей дранцвеў пад адрослаю шчэццю, крыўдліва зламаныя вусны засмяглі ў нерухомасці, да гладкага белага лба ўспатнела прыліпла высахлая пасма валасоў. Рудая мурашка аднекуль узбегла на лоб, спынілася ля гэтай пасмы, чагось памарудзіла і порстка скацілася па скроні ў траву. Мусіць, пільнаваць нябожчыка тут ужо не мела вялікага сэнсу, нічым памагчы яму было нельга. Але і ісці адсюль... Куды Сушчэня мог цяпер адгэтуль пайсці? Зноў жа, мусіць, трэба было дачакацца Войціка, які нешта бавіўся, не вяртаўся. Хоць бы дзе не налез на якую бяду, занепакоена падумаў Сушчэня. Клопат гэтых двух партызан неяк неўпрыцям рабіўся ўжо і ягоным клопатам, і, страціўшы аднаго, ён ужо турбаваўся за лёс другога.

Вецер дужа шумеў у недалёкіх старых соснах, і, хоць тут, у хвойным гушчары, увогуле было зацішна, Сушчэня скалеў ад сцюжы і нерухомасці ў адной кашулі, без майкі. Даўно, з перапынкам стракатала недзе сарока — можа, на яго, а можа, на каго іншага, і Сушчэня ўстаў, каб паазірацца наўкола. Чорны наган, што тырчаў з-пад шыняля нябожчыка, Сушчэня асцярожна пацяг за рукаятку. Мусіць, наган быў зараджаны, але Сушчэня не стаў у яго зазіраць, націскаць курок, каб не шчоўкнуць ці, яшчэ горш, неўзнарок не стрэльнуць. Засунуўшы наган у кішэню, ён асцярожна прадраўся між хвоек, вылез на прасеку. Тут, аднак, усё было ціха і пуста, сарока якраз таксама прыціхла, і ён паазіраўся, маючы кволую надзею ўбачыць дзе Войціка. Ды Войціка нідзе не было. Тады ён паціху вярнуўся да свае прагаліны і аж устрывожыўся ад таго, што тут згледзеў.

Блізка ад прагаліны на тонкім верхавінні хвоек насела зграя варон, якія ціха пагойдваліся на ветры і ўсё касавурыліся сюды — пэўна, на мёртвага чалавека ў доле. Сушчэня ўзняў галаў — той першы груган сядзеў ужо зусім побач, ледзь не на крайняй хвойцы і, звесіўшы чорную дзюбу, утаропіўся ў яго — чакаў. Сушчэня абурана махнуў рукой раз і другі, крыкнуць ён не наважыўся. І груган, мусіць зразумеўшы тую яго нерашучасць, не скрануўся нават, не варухнуў крыллем — сядзеў, як прывязаны на галіне і толькі з боку на бок паварочваў чорную галаву, каб лепш бачыць наўкола. «Ах ты, пракляты крумкач!» — сказаў сабе ў думках Сушчэня і пашукаў на зямлі якую ламачыну, каб кінуць у яго. Ды ні ламачыны, ні каменя нідзе не было побач, і не было чым адагнаць гругана.

Разважыўшы, Сушчэня, аднак, паспакайнеў — што ўжо яму гэты груган! Можа, на жывога не кінецца, а Бурава ўжо ён абароніць. Бурава ён ім не дасць, пакуль сам жывы. Можа, тым і адплоціць свой доўг перад нябожчыкам — усё ж Сушчэня яму абавязаны. Жыццём абавязаны. Іншая справа, чым урэшце абернецца тое яго жыццё. Што прынясе далей — збаўленне ці яшчэ горшую смерць?

Груганы і смутнае жаданне дачакацца Войціка прымусілі Сушчэню адмовіцца ад намеру пайсці куды з гэтага месца, і, хоць было страхавіта і сцюдзёна, ён цярпліва чакаў. Ён сеў на траву каля ног нябожчыка, сцяўся, угнуўся, затуліў пад пахі азызлыя ад сцюжы рукі. Бураў ляжаў у непатрэбным цяпер для яго шынелку, ды Сушчэня не наважваўся распрануць нябожчыка — не падніималася на тое рукі. Ён усё думаў, што вось-вось паявіцца Войцік з фурманкай, і тады яны паедуць адсюль. Куды паедуць? А хоць бы куды, абы далей ад гэтага здзічэлага хвойніку, ад груганьня, можа, куды да людзей...

Ды мінаў час, а Войцік не паяўляўся, груганы нікуды адсюль не ляцелі, азіраліся, гойдаліся на тонкім вяршаллі, часам мяняючыся месцамі, і ўсё шчыльней абступалі прагаліну. Пад вечар іх ужо сабралася тут з тузін, і наперадзе, на самай верхавіне хвойкі, бліжэй за іншых усё тырчэў той першы груган — цярпліва і пільна сачыў за двума чалавекамі ўнізе.

Неяк неўпрыкмет насунуўся вечар; хмарнае неба яшчэ болей захмарылася, з-пад хвойніку папоўз змрок, усё шчыльней атуляючы маленькі лапік-прагаліну. Тры вароны з дальніх вяршалін паляцелі кудысь адна за адной, рэшта ж засталася, чагось цярпліва чакала. «Але чорта вам, во!» — лаяўся ў думках Сушчэня, ўсё махаючы на іх рукамі. Толькі дарма: чалавек іх не палохаў, мусіць, яны разумелі марнасць яго пагроз. Было падобна, што гэтыя ўжо не збіраліся нікуды ляцець, ці не мелі яны намер і начаваць тут? Калі ўжо добра асцямнела і ў небе засталося відаць адно счарнелае вяршалле хвоек, недзе прапалі ў змроку і вароны. Аднак час ад часу там адчувалася нейкае варушэнне, некаторыя вяршаліны неспакойна пагойдваліся — значыць, варанне ўсё чакала.

Войціка ж нідзе не было.

Сушчэню ўсё болей пачала агортваць стома. Ужо колькі разоў ён лавіў сябе на тым, што пачынае драмаць, тады трывожна прахопліваўся, уставаў, махаў рукамі, прысядаў і ўско[illegible] — разганяў сон і грэўся. [illegible] гэта не саграваліа — стамляла яшчэ болей, хацелася легчы і забыцца ў сне. Зусім знямогшыся, урэшце не стрываў і лёг побач з нябожчыкам — б[illegible] на пале ягонага расхінут[illegible]шыняля. Бураў даўно ўжо астыў, аддаўшы зямлі рэшту свайго жывога цяпла, але Сушчэню ўсё ж здалося ля яго ўтульней, нават нібы бяспечней. І ён сцішыўся са сваімі журботнымі думкамі, шчыльней месцячыся спіной да скалелага цела нябожчыка. Усё думаў, чаму яму так не пашэнціла ў гэтай вайне, у чым ягоная віна перад людзьмі ці перад Радзімай, самім сабой? Чаму менавіта яго напаткаў гэткі нялюдскі лёс? Чым ён заслужыў такую горкую долю?

Уся вялікая сушчэнеўская сям'я, без бацькі, колькі яе памятаў старэйшы Сушчэня, жыла ў нейкім хваравітым імкненні да праўды і чысціні ў адносінах з іншымі — вяскоўцамі, раднёй, суседзямі. За гады сваёй маладосці Сушчэня не мог уявіць, як гэта можна, напрыклад, пазычыць і не аддаць або нават не пазычыць каму, хто прасіў, калі гэта можна было зрабіць. Самі жылі трудна, бадай што бедна, кожны пуд збожжа, кавалак сала, якая капейчына былі надта патрэбны самім, але калі прыходзіла да іх бедная бабулька Хрысціна з прыжытым без мужа дзіцём, Сушчэні аддавалі апошняе — які кавалак хлеба, ці трант, ці рубель на лекі. Яно заўжды было шкада, заўжды не хапала самім, але маці ды баба Хвядора ў такіх выпадках казалі, што нельга гнявіць бога, не памагчы і без таго пакрыўджанай людзьмі і богам. Баба Хвядора вельмі сачыла і за імі — малымі, і пасля, як падраслі, — каб не было якой несправядлівасці ў дачыненні да іншых, малодшых ці там вясковых сяброў і суседзяў, і часам, калі што здаралася, сварылася на сваіх болей, чым на чужых, хоць часта свае і былі найменш вінаватыя. Абы зусім не вінаватыя, як у тым прыкрым і памятным выпадку з Піліпавымі снапкамі.

Здарылася так, што дзядзька Піліп, які жыў у другім канцы вёскі, за станцыяй, вазіў каля іхняга гарода зжаты ячмень ад ракі і згубіў чатыры снапкі. Снапкі гэтыя бачылі ўсе Сушчэні, і маці, і дзеці, і бабка Хвядора, — тыя ляжалі сабе на сцежцы ўвесь адвячорак, дзядзька Піліп, мусіць, яшчэ не згледзеў прапажу, а як зглядзеў і назаўтра вярнуўся па іх на сцежку, снапкоў ужо не было. Снапкі прапалі. Вядома, дзядзька Піліп засмуціўся, калі пачуў ад Сушчэняў, што снапкоў ніхто з іх не браў, а куды яны зніклі — хто ведае? Пабедаваў дзядзька і пайшоў, а ў Сушчэняў усчалася трывога. Бабка Хвядора ледзьве не плакала: гэта ж ён падумае на іх, тых Сушчэняў, каторыя за жыццё не сашчыкнулі чужога стручка цераз плот, не пакарысталіся чужым яблыкам-ападам з узмежка. Увесь вечар Сушчэні раіліся, як ім уратавацца ад ганьбы. Справа ўскладнялася яшчэ тым, што свой ячмень яны ўжо абмалацілі, у пуньцы не засталося ніводнага снапка. І тады бабка Хвядора пабегла цераз тры хаты да кульгавага Змітрака, у якога і пазычыла чатыры снапкі ячменю, і Сушчэня аднёс іх дзядзьку Піліпу, сказаў, што малыя, дурэючы, учора прыбралі іх са сцежкі, нікому не сказаўшы пра тое. Дурная ўвогуле сітуацыя, тым больш, што тыя піліпаўскія снапкі сапраўды нехта прыбраў са сцежкі. Але падазрэнне ўсё ж было адведзена ад Сушчэняў, і бабка Хвядора сказала: «А чорт іх бяры, тых снапкоў, цяпер хоць спакайней спаць будзем». І ўсё яно было б добра, дзядзька Піліп не злаваў, калі б у душы ў Сушчэні не засталася малая стрэмка: нехта ўсё ж пакарыстаўся тымі піліпаўскімі снапкамі, як і сушчэнеўскім прастадушшам таксама. Ну але ці першы і ці апошні раз? Заўжды ў такіх выпадках бабка Хвядора ці маці казалі: «А хай! Сабе спакайней будзе». Яны надта імкнуліся да ладу і спакою ў душы, але во ўрэшце гэтая яго гісторыя перавярнула ў Сушчэні ўсё дагары нагамі і гатова была адабраць жыццё, не толькі спакой душы...

Жахлівая тая ноч цягнулася для Сушчэні бясконца, ён то драмаў нядоўга, то прахопліваўся ад сцюжы ды і трывогі таксама, паднімаў галаву, слухаў. Калі ўсчаўся дождж, стала зусім кепска, ад дажджу тут не было схову, хіба апроч хвойнага вецця. Ужо змакрэлы, ён перацягнуў Бурава пад нізка навіслыя лапкі суседняй бухматай хвойкі, урэшце наважыўся, зняў з яго воглы, скрываўлены шынелак. Сам зноў прытуліўся поруч і, як з жывым, разам накрыўся яго шынялём. Так стала лепей, прынамсі, не цякло на твар, а да нябожчыка можна было прыхінуцца спіной — нават утульна стала ў ямцы пад хвояй. І ён, здаецца, заснуў.

...Спакваля, аднак, ён прачнуўся ад пакутнай трывогі, якая так і не мінулася ні ў сне, ні наяве, і адразу пачуў знаёмую варонню валтузню побач. Ляжачы пад хваінай, ён трохі паслухаў; не, чалавечага голасу або плачу нідзе не было чуваць, толькі блізка, над самай прагалінай, абурана каркалі вароны, чуваць, было, мітусіліся, варушыліся, пераляталі з хвоі на хвою, нібы чагось абурана патрабуючы ад чалавека, і Сушчэня са злоснай рашучасцю вылез з-пад хвоі. На прагаліне ўсё было воглым і стылым ад начнога дажджу і туману, які цяжкім нізкім покрывам спрэс сунуўся ў хвойнік, затуляў неба і дальняе вяршалле дрэў. Было, аднак, ціха. Калючае голле нізка звісала долу, абцяжаранае безліччу дробных празрыстых кропель, і ён добра намок, пакуль выбраўся з-пад хвойкі. Праклятае вараннё не адступалася. На гэты раз ён не стаў махаць на іх рукамі — выбраўшыся на шырокую зацягненую туманам прасеку, ён знайшоў там здатную палку, абламаў на ёй сучча і вярнуўся на прагаліну.

— Прэч, праклятыя! Прэч!..

ІНТЭРВ'Ю З КАМПЕТЭНТНЫМ СУБЯСЕДНІКАМ

МУЗЫКА:

ЧАС ДЫСКУСІЙ, ЧАС ПЕРАМЕН

Наш карэспандэнт Таццяна АНТОНАВА гутарыць з вядомым беларускім кампазітарам, лаўрэатам прэміі Ленінскага камсамола Беларусі, заслужаным дзеячам мастацтваў БССР Леанідам ЗАХЛЕЎНЫМ.

— Перабудова і абнаўленне адбываюцца цяпер у Савецкай краіне не толькі ў эканоміцы і сацыяльнай сферы, але і ў культурным жыцці. Пра вялікую ролю і разам з тым адказнасць літаратуры і мастацтва, сур'ёзныя праблемы і недахопы ў гэтай галіне, пра задачы, што стаяць перад дзеячамі культуры, востра гаварылася, у прыватнасці, на студзеньскім Пленуме ЦК КПСС. Які стан спраў у нацыянальнай музычнай культуры?

— У канцы 70-х — пачатку 80-х гадоў наш творчы Саюз значна «памаладзеў». Яго членамі сталі Уладзімір Прохараў, Віктар Помазаў, Уладзімір Солтан, Уладзімір Дамарацкі, Галіна Гарэлава, Уладзімір Кандрусевіч, Алег Залётнеў і іншыя. Уласна кажучы, 80-я гады ў беларускай музыцы ў пэўнай ступені сталі гадамі станаўлення цэлай плеяды маладых кампазітараў, яркіх творчых індывідуальнасцей. Маладое папаўненне заявіла пра сябе адразу і ўпэўнена творамі, у якіх выказала свае адносіны да фальклорнай спадчыны, да традыцый і гісторыі народа. Але, на жаль, гэта пакаленне не дало новага лідэра ў музыцы.

Лідэрамі па-ранейшаму засталіся нашы карыфеі Глебаў, Лучанок, Багатыроў, чые творы вызначылі ўзровень сучаснага беларускага музычнага мастацтва.

Дарэчы, стан спраў у розных жанрах неаднолькавы. Возьмем, да прыкладу, харавую музыку. У апошні час з'явілася надзвычай мала харавых твораў. Што, у сваю чаргу, адбілася на рэпертуары прафесійных і шматлікіх самадзейных калектываў Беларусі. Цяпер ужо робяцца захады да ўздыму аўтарытэту харавых спеваў у рэспубліцы. У Мінску будуецца спецыяльная пляцоўка — Пеўчае поле, дзе мяркуюць праводзіць канцэрты і фестывалі харавых калектываў.

Нядрэнна папрацавалі нашы кампазітары ў жанры песні. Беларуская песня стала папулярнай далёка за межамі рэспублікі дзякуючы ансамблям «Песняры», «Сябры», «Верасы», «Чараўніцы», такім выканаўцам, як Яраслаў Еўдакімаў, Валянціна Пархоменка, Валерый Кучынскі. Але зноў жа, наша эстрада адчувае востры дэфіцыт музычных калектываў, выканаўцаў — таленавітых, яркіх.

Вялікія надзеі мы ўскладаем на нядаўна створаны Дзяржаўны эстрадна-сімфанічны аркестр.

— Наколькі творчы патэнцыял нашых кампазітараў адпавядае сённяшняму грамадскаму жыццю?

— Трэба, відаць, не крывіць душой і сказаць, што наш сённяшні творчы патэнцыял не зусім адпавядае той высокай духоўнасці, якая пануе ў грамадскім жыцці. У краіне ідзе вялікая, сапраўды рэвалюцыйная перабудова ва ўсіх сферах. Грамадства ўжо не задавальняе шэрая безаблічная літаратура, шэрая невыразная музыка. Рэзка ўзраслі крытэрыі мастацтва. І хаця музыка — гэта не публіцыстыка, тым не менш яна павінна быць на пярэднім краі барацьбы за выжыванне чалавецтва ў наш ядзерны век, за выхаванне чалавека ў традыцыях гуманізму.

— Якая, на ваш погляд, роля творчага Саюза, у даным выпадку — Саюза кампазітараў у арганізацыі музычнага жыцця рэспублікі, у стварэнні духоўнага клімату грамадства?

— Калі казаць пра мінулае, хай сабе і недалёкае, то Саюз кампазітараў, на мой погляд, не ў поўнай меры выконваў сваю ролю арганізатара музычнага жыцця ў рэспубліцы. Жыў ён даволі замкнёна. Ну, узяць хаця б тыя праслухоўванні новых твораў, што адбываліся ў Саюзе. Збяруцца ўсе свае, паслухаюць, зробяць пару заўваг, і ўсё коціцца, як па рэйках. Думаецца, такая самаізаляванасць зрабіла кепскую паслугу беларускай музыцы, яе папулярызацыі ў слухача. Самі гэтыя праслухоўванні наладжваць трэба не толькі ў Саюзе, а выязджаць на заводы, інстытуты, да самай шырокай аўдыторыі, каб можна было публічна абмеркаваць твор. Менавіта Саюз павінен даць магчымасць пачынаючым аўтарам прадставіць на суд публікі свае эксперыментальныя работы. А яшчэ Саюз абавязаны быць ініцыятарам арганізацыі ў нас разнастайных фестываляў — класічнай, джазавай, народнай інструментальнай музыкі, фальклорнай, рок-музыкі.

— Савецкай музыкай пройдзены вялікі шлях, сфарміраваліся яркія кампазітарскія і выканаўчыя школы. І тым не менш тысячы школьнікаў не ўмеюць слухаць і разумець музыку. Не сакрэт, што так званыя філарманічныя жанры перажываюць цяпер сур'ёзны крызіс на глебе дыскантакту са слухачамі, а моладзь аддае перавагу «музыцы для ног». У чым прычына такой з'явы? Як можна, на ваш погляд, змяніць сітуацыю?

— Чаму школьнікі, моладзь, а часам і дарослыя не ўмеюць слухаць і разумець сур'ёзную музыку? Ды таму, відаць, у першую чаргу, што не атрымліваюць належнай музычнай адукацыі ў школе. І тут наша грамадства павінна прымаць экстранныя меры — у сістэме народнай адукацыі ёсць сур'ёзныя хібы. З другога боку, філармонія, наколькі я ведаю, арганізоўвае для школьнікаў лекторый, так званы лікбез па музыцы. Ідэя добрая, але форма яе, відавочна, устарэла. Як бачыце, зусім зразумела, чаму моладзь выбірае «музыку для ног»: яна не патрабуе работы душы, глыбокіх ведаў. Нагогул жа я не бачу нічога заганнага ў тым, што маладыя людзі захапляюцца рок-музыкай. Ёю захапляюцца людзі на ўсіх кантынентах. Кожны час нараджае свае рытмы. Дрэнна не тое, што моладзь любіць рок ці метал, а тое, што **толькі** рок і метал. Не трэба, лічу, року супрацьпастаўляць класіку. Наадварот, трэба зрабіць, каб людзі розных узростаў і схільнасцей змаглі, скажам, прыйшоўшы на канцэрт, пачуць лепшыя сімфанічныя ансамблі, рок- і джазавых выканаўцаў.

— Апошнім часам у нас з'явілася нямала беларускіх рок-ансамбляў — «Бонда», «Сузор'е», «Магістрат», «Мінск», «Мроя». А ў Мінску працуе рок-клуб «Няміга». Многія з гэтых калектываў звярнуліся да нацыянальнай паэзіі як сучаснай, так і класічнай. Наколькі ўдалы такі сінтэз?

— Я перакананы, што такі шлях у мастацтве можа быць плённым. Каб толькі гэта было мастацтва, а не падробка. Прынамсі, станоўчы момант ужо хаця б у тым, што ў сваіх пошуках моладзь звяртаецца да нацыянальнай культуры. Мне здаецца, што адзін з такіх калектываў — «Сузор'е» вельмі паспяхова працуе ў абраным напрамку. А «Бонда» з гонарам прадстаўляла нашу рэспубліку на леташнім віленскім рок-фестывалі «Літуаніка».

— Леанід Канстанцінавіч, як вы ставіцеся да музыкі электроннай, камп'ютэрнай?

Мае адносіны неадназначныя. З аднаго боку, гэта надзвычай цікавая з'ява. У электроннай музыкі вялікія перспектывы, магчымасці, з дапамогай сінтэзатараў і камп'ютэраў можна атрымаць вельмі арыгінальныя эфекты... Парадокс, дарэчы, што нават музычна неадукаваныя людзі дабіваюцца моцных эфектаў і ўздзеяння на слухачоў. Але камп'ютэрная музыка тым не менш ніколі не зможа замяніць натуральнае гучанне інструментаў, жывы гук скрыпкі, раяля.

— У чым вы бачыце ролю мастака ў рэвалюцыйным абнаўленні нашага грамадства?

— У час перабудовы ў Савецкім Саюзе ідзе сур'ёзная, свабодная размова ва ўсіх сферах творчасці. І ў музыцы таксама. Адкрыты шлюзы публічнасці. Арганізуюцца эксперыментальныя мерапрыемствы, якія змяняюць звычныя рысы музычнага быту. Перакідваюцца масты свабодных дыскусій паміж музычнымі антаганістамі. Здаецца, ніколі яшчэ не было столькі вострых дыскусій пра сучасную музыку ў самых розных аўдыторыях. Гэта і зразумела: цяперашняе савецкае грамадства, якое адвяргае дактрынёрства і сістэму забаронаў, адкрывае ўсе шляхі творчасці і яе ацэнкам. Але вось што мяне хвалюе — неразвітасць густаў маладзёжнай аўдыторыі, непатрабавальнасць, усёеднасць. Ці можна быць спакойным, калі ў наступленне ідзе масавая культура? І ў гэтай сітуацыі трэба задумацца, **што** савецкае мастацтва можа і павінна супрацьпаставіць маскультуры. Мастак, я лічу, павінен цяпер актыўна падключацца да дыскусій — у друку, па тэлебачанні, па радыё. Ну і самае галоўнае — пісаць музыку, вартую сваёй вялікай краіны, яе слаўнай гісторыі. Такую музыку, якая б вяла людзей за сабой, зачароўвала і вабіла іх. А гэта магчыма, на мой погляд, толькі тады, калі музыка будзе адпавядаць свайму часу і нават апярэджваць яго, выказваць думкі і мары ўсіх пакаленняў цяперашняга грамадства нашай краіны.

СВЯТА Ў ГОНАР ПЕСНЯРА

Стала добрай традыцыяй праводзіць штогод у Мінскім цэнтральным дзіцячым парку імя М. Горкага гарадское свята паэзіі, прысвечанае Якубу Коласу. Сёлета яно было прымеркавана да 105-й гадавіны з дня нараджэння песняра.

...Гучаць з рэпрадуктараў беларускія народныя песні, творы паэта ў выкананні вядомых артыстаў рэспублікі. Гасцей парку запрашаюць на летнюю эстраду.

На сцэне — партрэт Якуба Коласа. Непадалёку — коласаўская фотавыстаўка.

Пад сцішаныя гукі цымбалаў (песня І. Лучанка «Мой родны кут...» у выкананні Т. Чанцовай) заслужаная артыстка БССР Р. Маленчанка прачытала ўступ да паэмы «Сымон-музыка».

Выступіў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Васіль Зуёнак. Ён расказаў пра плённасць уплыву творчасці песняра на беларускую літаратуру.

З увагай слухалі ўдзельнікі свята заслужанага работніка культуры БССР сына народнага паэта Данілу Міцкевіча. Ён прыгадаў даваенныя гады, калі на цяперашняй тэрыторыі парку стаяў дом Якуба Коласа, дзе гаспадар жыў з 1927 па 1941 год. Тут ім былі напісаны аповесці «Адшчапенец» і «Дрыгва», паэма «Міхасёвы прыгоды», некаторыя раздзелы паэм «Рыбакова хата» і «На шляхах волі», п'есы «Вайна вайне» і «У пушчах Палесся», многія вершы і апавяданні. Адсюль у першыя гадзіны фашысцкай навалы выляцеў крык паэтавай душы: «Шалёнага пса — на ланцуг!» Верш без перакладу змясціла газета «Правда» 24 чэрвеня 1941 года. Дом Якуба Коласа згарэў на трэці ж дзень Вялікай Айчыннай вайны ад бамбёжкі.

Прыгадаў свае сустрэчы з песняром лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы Мікола Аўрамчык і прачытаў верш «У доме Якуба Коласа». Гэта ў тым доме, дзе паэт жыў апошнія гады і дзе цяпер знаходзіцца музей.

Лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Аркадзя Куляшова Пятро Прыходзька нагадаў першую сустрэчу Коласа з Купалам. Адбылася яна ў 1912 годзе непадалёку ад вёскі Мікалаеўшчына, на хутары Смольня. Там працуе філіял музея народнага паэта. Увазе слухачоў прамоўца прапанаваў верш «Хата ў Смольні».

Слова-роздум пра неўміручасць вялікага песняра сказала маладая паэтэса Ала Канапелька і прачытала верш-прызнанне роднаму краю.

Са сцэны гучалі і творы самога Коласа. Іх выконвалі народная артыстка БССР М. Захарэвіч, заслужаныя артысты рэспублікі П. Дубашынскі і Р. Маленчанка, артыст Л. Улашчанка.

На святе выступілі «Крупіцкія музыкі» — фальклорны ансамбль калгаса «Новы быт» Мінскага раёна, лаўрэат Міжнароднага фестывалю народнай музыкі ў Югаславіі.

НА ЗДЫМКУ: на свяце паэзіі выступае сын Я. Коласа Д. МІЦКЕВІЧ.

На лаўках, на зялёных лужках размяшчаюць свае міні-экспазіцыі брэсцкія мастакі. Так у горадзе ў выхадныя дні праводзяцца ў парку выстаўкі-продажы. Яны карыстаюцца вялікай папулярнасцю ў гараджан і гасцей Брэста.

НА ЗДЫМКУ: на выстаўцы-продажы.

Фота Э. КАБЯКА.

БАБІНА ЛЕТА Ў БЕЛАВЕЖСКАЙ ПУШЧЫ

Яшчэ па-летняму цёпла, але ўжо — восень. Яна, як чараўніца, з'яўляецца ўсюды. Раніцай мы адчуваем яе халодны подых, бачым навісшыя малочныя туманы. Яна пакрывае золатам лісце бяроз, клёнаў, грабаў, ліп, робіць вогненнымі лісцікі асін, доўга яшчэ будуць рыжэць «чубы» ў дуба звычайнага і скальнага, які расце ў нашай рэспубліцы толькі ў Белавежскай пушчы.

Пасля першых асенніх замаразкаў пачынаецца лістапад у бярозы, а за ёю і ў некаторых іншых дрэў і кустоў. Паволі ападаюць асобныя лісцікі ясеня, вяза, асіны, чаромхі, яблыні... Асыпаюцца спелыя плады многіх раслін. Гэтаму садзейнічае і вецер, які стаў парывістым. Ён цяпер усё часцей шуміць лісцем. Красуюцца выспеўшымі гронкамі ягад рабіна, каліна, наліваюцца спелым сокам зямлі журавіны.

Прыйшоў верасень — цудоўны час «бабінага лета», напоўненага буйным цвіценнем верасу. Гэта мядовы месяц у лесе. Да гаючага паху жывіцы дабавіўся прыемны нямоцны пах верасу, багатага меданосным нектарам. Непаўторна прыгожыя бэзавыя дываны яго разаслаліся па ўсёй Белавежскай пушчы, па ўсяму Палессю. Прыемна дыхаць паветрам, напоеным пахам мёду і жывіцы. Верас, які месцамі пакрывае зямлю, у верасні, як у маі бэз, нікога не пакідае абыякавым. У паветры праплываюць лёгкія карункі з доўгіх сярэбраных ніцей павуціны — яшчэ адна характэрная прыкмета «бабінага лета». Гэта з яе дапамогай рассяляюцца маладыя павукі: прыйшла іх пара, і павуціна замяніла ім крылы.

У Белавежскай пушчы восень пачынаецца з яру зуброў, стогну ласёў і рову аленяў. Верасень — гэта асноўны вясельны іх месяц. Найбольш характэрнай і яркай карцінай з'яўляюцца шлюбныя канцэрты самцоў аленя, якія ідуць вечарамі і раніцамі, а ў ціхае і яснае месячнае надвор'е не заціхаюць і ўсю ноч. Іх трубны, непаўторны ў кожнай асобіны голас разносіцца па ўсёй Белавежскай пушчы. І стала ўжо даўняй традыцыяй тут улічваць аленяў менавіта ў час, калі яны равуць, што дае магчымасць атрымаць поўнае ўяўленне не толькі аб колькасці жывёлы, якая прымае ўдзел у размнажэнні, але і аб іх якасці — генафонд[illegible]. Назіранні вядуцца пастаянна, але раз у тыдзень правод[illegible] і адначасовы ўлік іх па ўсёй тэрыторыі пушчы (дн[illegible]неральнага ўліку). У ім, у прыватнасці, ёсць і такі, шт[illegible] заслугоўвае асаблівай увагі пункт: «На перыяд рову ал[illegible] (з 26 жніўня па 15 кастрычніка) забараніць уезд у [illegible]лавежскую пушчу з 19.00 да 8.00 усім відам транспарту [illegible] выключэннем траспарту асоб, якія ўдзельнічаюць у правядзенні ўліку...»

Чарнеюць узараныя палі. Закончыўся год у [illegible]ін. Іх рост спыніўся, а зялёны летні колер уступае месца [illegible]ураму, жоўтаму, чырвонаму. Растуць яшчэ грыбы, але іх разнастайнасць змянілася: з'явіліся асеннія віды, сярод іх найбольш масавыя — апенькі, зялёнкі, падзялёнкі.

Верасень — пара вялікіх і малых перасяленняў у прыродзе. Пасля замаразкаў пакідаюць сваю родную стыхію — ваду — жабы, трытоны: яны хаваюцца ў мох, у лясную падсцілку ці земляныя норы, дзе з надыходам халадоў упадаюць у спячку. Знаходзяць сховішчы змеі, яшчаркі, чарапахі. У глыбіню ідзе рыба. Але яшчэ ў празрыстай вадзе можна заўважыць, як сярод падводнай расліннасці прытаіўся шчупак. Стралой кідаецца ён на сваю ахвяру. Шчупак і акунь нагульваюць вагу на зіму, і цяпер добра ловяцца вудай і спінінгам.

У пошуках харчу качуюць і звяры. Некаторыя з іх, напрыклад, вавёрка, бабёр, хамяк, заклапочаны нарыхтоўкай корму на зіму. У барсукоў, янотападобных сабак, мядзведзяў і іншых млекакормячых, што зімой спяць, ідзе ўзмоцненае адкладанне тлушчу.

Чародкі пералётных птушак, «апранутых» пасля ліпькі ў новы ўбор, па знаёмых вякамі шляхах накіроўваюцца ў вырай. Клінам пранесліся ўжо ў небе жураўлі.

Ласуюцца яшчэ ягадамі, якія так шчодра дорыць восень, дразды. Насенне ягад не пераатраўляецца ў страўніках млекакормячых і птушак, не страчвае ўсходжасці. Жывёлы ў гэтым выпадку з'яўляюцца добрымі распаўсюджвальнікамі і «сейбітамі» насення тых раслін, ягадамі якіх яны харчуюцца. Напрыклад, нашы вечназялёныя кусты амялы, што паразітуюць на галінках дрэў, рассяляюцца толькі птушкамі зімой, галоўным чынам, яе паўночнымі гасцямі — амялушкамі.

Восень паўнаўладна ступіла на беларускую зямлю. Шчодра аддае прырода ўсё, што назапасіла на працягу лета: плады, ягады, гародніну, фрукты і, вядома ж, мноства разнастайных грыбоў, якія асабліва ўрадзіліся сёлета. Верасень — гэта асенні парад прыроды, дэманстрацыя дастатку, непаўторнай яркасці і багацця фарбаў.

С. ШОСТАК,
кандыдат біялагічных навук.

Жыццё ў старэйшым запаведніку нашай краіны — Белавежскай пушчы — не замірае ні на імгненне. Зорнай восеньскай ноччу пракрычыць у зацішлым, вільготным хвойніку філін, завухкае сава...

Па багаццю флоры і фауны пушча не ўступае ніводнаму з запаведных лясоў Еўропы. Тут расце 900 відаў драўняных, хмызняковых і травяністых раслін, жыве амаль 200 зуброў, дзве тысячы высакародных аленяў, шмат дзікіх кабаноў, казуль, куніц, зайцоў, гняздзяцца больш за 200 відаў вадаплаўных і пеўчых птушак. Унікальны куток прыроды з'яўляецца своеасаблівым гадавальнікам, адкуль рассяляюць рэдкіх жывёл у іншыя лясныя ўгоддзі.

НА ЗДЫМКАХ: гаспадары пушчы — зубры; старшы [illegible] па ахове флоры і фауны У. ДАЦКЕВІЧ працуе ў пушчы ўжо 16 гадоў; лебедзі-шыпуны на возеры ў Пяршраўскім лясніцтве; верасиёўскі ранак.

ПРЫСВЕЧАНА ДЗЕКАБРЫСТУ

Пяць братоў-дзекабрыстаў дала нашай гісторыі сям'я Бястужавых. Адзін з іх Аляксандр Аляксандравіч Бястужаў-Марлінскі выступаў у друку як крытык, фельетаніст, аўтар аповесцей, перакладчык і паэт. У 1823—1825 гадах разам з Рылеевым выдаваў альманах «Полярная звезда», быў у сяброўскіх адносінах з Аляксандрам Пушкіным.

Адзін з перыядаў жыцця пісьменніка звязаны з Валожыншчынай. Зімой 1821—1822 гадоў полк, у якім служыў Бястужаў-Марлінскі, стаяў у Мінску і быў раскватараваны па суседніх паветах. Аляксандр Аляксандравіч пасяліўся ў Выганічах, у маёнтку небагатага памешчыка Вайдзевіча. Выганіцкі перыяд пакінуў асаблівы след у творчай дзейнасці А. Бястужава-Марлінскага.

У памяць пра гэтага мужнага сына Айчыны ў Выганічах прайшло нядаўна літаратурнае свята «Да мячоў рвануліся нашы рукі».

У. ПАШКЕВІЧ.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:
МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. 1382